

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DIN VA DUNYOVIY MUNOSABATLAR: QONUNCHILIK, AMALIYOT VA JAMIYATDAGI O'RNI

Mamajonova Sarvinoz Abrorjon qizi.

Farg'ona davlat universiteti talabasi

sarvinozmamajonova13@gmail.com

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasida din va dunyoviy munosabatlar o'rtasidagi muvozanatning saqlanishi, mamlakatning ijtimoiy va siyosiy tizimi uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola, O'zbekistonning din va dunyoviylik prinsiplari o'rtasidagi aloqalarni tahlil qilib, qonunchilik va amaliyotdagi mavjud holatni o'rganadi. Maqolada, respublikadagi diniy erkinlik, davlat va dinning ajratilishi tamoyillari, shuningdek, bu tamoyillarni amaliyotda qo'llashdagi qiyinchiliklar va imkoniyatlar ko'rib chiqiladi. O'zbekistonning diniy bag'rikenglik siyosati, diniy tashkilotlar faoliyati va jamiyatdagi diniy qarashlar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, din va dunyoviylik, qonunchilik, diniy erkinlik, diniy bag'rikenglik, davlat va din, diniy tashkilotlar, jamiyat, ijtimoiy tizim, diniy qarashlar.

Annotation: In the Republic of Uzbekistan, maintaining a balance between religious and secular relations is crucial for the country's social and political system. This article analyzes the relationship between the principles of religion and secularism in Uzbekistan, examining the current situation in legislation and practice. The article discusses religious freedom, the principles of separation of church and state, and the challenges and opportunities in applying these principles in practice. Additionally, it explores Uzbekistan's religious tolerance policy, the activities of religious organizations, and religious views in society.

Keywords: Uzbekistan, religion and secularism, legislation, religious freedom, religious tolerance, church and state, religious organizations, society, social system, religious views.

Аннотация: В Республике Узбекистан поддержание баланса между религиозными и светскими отношениями имеет важное значение для социальной и политической системы страны. Эта статья анализирует связи между принципами религии и светскости в Узбекистане, исследуя существующее положение в законодательстве и практике. В статье рассматриваются религиозная свобода в стране, принципы разделения церкви и государства, а также проблемы и возможности применения этих принципов на практике. Также анализируются политика религиозной терпимости в Узбекистане, деятельность религиозных организаций и религиозные взгляды общества.

Ключевые слова: Узбекистан, религия и светскость, законодательство, религиозная свобода, религиозная терпимость, церковь и государство, религиозные организации, общество, социальная система, религиозные взгляды.

Kirish: O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng, din va dunyoviy munosabatlar sohasida sezilarli o‘zgarishlar yuz berdi. Mamlakatda diniy erkinlik va davlatning diniy faoliyatga aralashmaslik prinsiplarini joriy etish, ijtimoiy va siyosiy tizimda diniy va dunyoviy qadriyatlarning uyg‘unlashishini ta‘minlashga qaratilgan. O‘zbekiston Konstitutsiyasi va qonunlari, davlat va dinning ajratilishi prinsipini kafolatlaydi, ammo amaliyotda bu prinsiplar ba‘zan ijtimoiy va siyosiy qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Maqolaning maqsadi, O‘zbekiston Respublikasida din va dunyoviy munosabatlarning qonunchilikda qanday ifodalanganini va jamiyatdagi amaliy holatlarni tahlil qilishdir. Davlat va din o‘rtasidagi munosabatlar, diniy bag‘rikenglik va diniy tashkilotlar faoliyatini o‘rganish, ushbu munosabatlarning ijtimoiy rivojlanishdagi o‘rni va ta‘sirini ko‘rsatish lozim. Shuningdek, globalizatsiya, diniy ekstremizm va radikalizmning oldini olish, diniy erkinlikni ta‘minlashdagi qiyinchiliklar ham muhokama qilinadi.

1. Din va dunyoviylik: qonunchilikdagi o‘rni

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 31-moddasida “Hamma uchun vijdon erkinligi kafolatlanadi. Har kim xohlagan dinga e‘tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e‘tiqod qilmaslik huquqiga ega” deb belgilangan. Bu norma, O‘zbekistonning dunyoviy davlat

ekanligidan dalolat beradi. Shu bilan birga, Konstitutsiyada din davlatdan ajratilganligi, diniy tashkilotlarning siyosiy faoliyat bilan shug‘ullanishi taqiqlangani aniq ko‘rsatilgan.

1998-yilda qabul qilingan “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi Qonun — O‘zbekistonda din va davlat munosabatlarini tartibga soluvchi asosiy huquqiy hujjat hisoblanadi. Bu qonunda diniy tashkilotlarning ro‘yxatga olinishi, faoliyati, diniy ta‘limot tarqatish tartibi qat’iy belgilangan. Shu bilan birga, noqonuniy diniy tashkilotlar, radikal g‘oyalarning tarqalishiga qarshi kurashish mexanizmlari ishlab chiqilgan.

Bundan tashqari, diniy adabiyotlar, diniy kiyimlar, diniy marosimlarni o‘tkazish ham davlat tomonidan tartibga solinadi. Masalan, diniy adabiyotlarni tarqatish faqat Davlat Din ishlari qo‘mitasi roziligi bilan amalga oshiriladi. Shu orqali davlat diniy masalalarda ijtimoiy barqarorlikni saqlashga intiladi.

2. Diniy bag‘rikenglik va tolerantlik siyosati

O‘zbekiston — ko‘p millatli va ko‘p dinli davlat bo‘lib, bu holat mamlakatning diniy siyosatida bag‘rikenglik va murosaga asoslangan yondashuvni talab qiladi. Bugungi kunda O‘zbekistonda 16 dan ortiq diniy konfessiyalar faoliyat yuritmoqda. Ular orasida musulmonlar, pravoslavlar, katoliklar, protestantlar, yahudiylar, buddistlar va boshqa guruhlar mavjud.

Bag‘rikenglik siyosati faqat qonun bilan emas, balki amaliy dasturlar orqali ham qo‘llab-quvvatlanmoqda. Masalan, 2018-yildan boshlab “Ma‘naviyat va ma‘rifat” markazlari faoliyati kengaytirilib, aholiga turli dinlar haqidagi to‘g‘ri ma‘lumotlar yetkazilmoqda. Bu tashabbuslar orqali jaholatga qarshi ma‘rifat yondoshuvi kuchaytirilmoqda.

Shuningdek, respublikada turli diniy tashkilotlar ishtirokida umumxalq tadbirlari, xalqaro forumlar va anjumanlar o‘tkaziladi. Masalan, Toshkentda bo‘lib o‘tgan “Diniy bag‘rikenglik – tinchlik va barqarorlik garovi” forumi xalqaro miqyosda e‘tirof etildi.

3. Diniy tashkilotlarning faoliyati va jamiyatdagi o‘rni

Bugungi kunda O‘zbekistonda 2500 dan ortiq diniy tashkilotlar faoliyat yuritmoqda, ularning katta qismini Musulmonlar idorasi vakolatxonalarini tashkil etadi. Diniy tashkilotlar asosan diniy marosimlar, jamoat tarbiyasi, ta‘lim-tarbiya ishlari, xayriya tadbirlari bilan shug‘ullanadi.

Imomlar va ruhoniylarning jamiyatdagi o‘rni nafaqat diniy jihatdan, balki ma’naviy, axloqiy tarbiya berishda ham muhim ahamiyatga ega. Imomlar oilaviy muammolarni hal qilishda, yoshlarga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatishda, jinoyatchilikning oldini olishda ham faol ishtirok etmoqda.

Shu bilan birga, diniy tashkilotlar tomonidan Qur'on musobaqalari, diniy kitoblar nashri, onlayn diniy darslar, islomiy etika bo‘yicha seminarlar, xayriya dasturlari tashkil etilmoqda. Bularning barchasi diniy qadriyatlarning jamiyat hayotidagi o‘rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

4. Din va dunyoqarash: o‘zgarishlar, tahdidlar va imkoniyatlar

Zamonaviy dunyo, axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi, yoshlar ongiga turli g‘oyalar kirib kelishiga sabab bo‘lmoqda. Ayniqsa, ekstremistik diniy g‘oyalar, radikalizm, terrorizm kabi tahdidlar bugun jiddiy xavf sifatida ko‘rilmoqda. Internet orqali noqonuniy diniy materiallar tarqatilishi, yoshlarning ijtimoiy tarmoqlarda yolg‘on targ‘ibotlarga ishonishi ijtimoiy barqarorlikka tahdid solmoqda.

Shu sababli O‘zbekiston hukumati diniy-ma’rifiy sohada keng ko‘lamli ishlarni amalga oshirmoqda. Xususan, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Mir Arab madrasalari kabi diniy-ma’rifiy markazlar qayta tiklandi. Islom sivilizatsiyasi markazi, Hadis ilmi maktabi, “Ziyorat turizmi” konsepsiyasi – bularning barchasi diniy bilimlarni to‘g‘ri yo‘nalishda yetkazishga qaratilgan.

Yana bir muhim jihat – dunyoviy ta’lim tizimida diniy bilimlarning o‘rni. Maktab va oliy ta’lim muassasalarida “ma’naviyat va ma’rifat”, “vatanparvarlik”, “inson huquqlari” kabi fanlar orqali yoshlarning to‘g‘ri dunyoqarashi shakllantirilmoqda. Bu esa radikal g‘oyalarga qarshi eng kuchli qalqon sifatida xizmat qiladi.

5. Diniy ta'lim va uning rivoji

O‘zbekistonda diniy ta'lim tizimi islomiy va boshqa konfessiyalarga oid bilimlarni o‘rganish imkonini beradi. Mamlakatda bir nechta oliy va o‘rta maxsus diniy ta'lim muassasalari faoliyat yuritmoqda. Masalan, Toshkent Islom Universiteti, Mir Arab madrasasi va Hadis ilmi maktabi islomiy ta'lim berishda muhim o‘rin tutadi. Bu muassasalarda talabalar Qur'on, hadis, fiqh va boshqa islomiy fanlarni o‘rganadilar.

Bundan tashqari, boshqa diniy konfessiyalar ham o'z ta'lim muassasalariga ega. Masalan, pravoslav va katolik cherkovlari diniy seminariyalar orqali ruhoniylar tayyorlaydi. Bu muassasalar davlat tomonidan ro'yxatdan o'tgan va ularning faoliyati qonuniy asosda amalga oshiriladi.

Diniy ta'limning rivoji yosh avlodning diniy bilimlarini oshirishga, ularning ma'naviy kamolotiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu ta'lim muassasalari ekstremistik g'oyalarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi, chunki ular diniy bilimlarni to'g'ri va ishonchli manbalardan o'rgatadi.

6. Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash

O'zbekiston hukumati diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda kompleks yondashuvni qo'llaydi. 2021–2026-yillarga mo'ljallangan "Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish" dasturi qabul qilingan bo'lib, bu dastur doirasida profilaktik chora-tadbirlar, huquqni muhofaza qilish organlarining salohiyatini oshirish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish kabi yo'nalishlar belgilangan .

Shuningdek, O'zbekiston xalqaro miqyosda ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashda faol ishtirok etadi. Mamlakat BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilib, tegishli konvensiyalarni imzolagan. Bu hamkorlik xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy xavfsizlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

7. Diniy tashkilotlarning jamiyatdagi ijtimoiy loyihalari

Diniy tashkilotlar nafaqat diniy marosimlar bilan, balki ijtimoiy loyihalar bilan ham faol shug'ullanadi. Masalan, masjidlar qoshida xayriya tadbirlari, bepul tibbiy ko'riklar, kam ta'minlangan oilalarga yordam ko'rsatish kabi ishlar amalga oshiriladi. Noislomiy diniy tashkilotlar ham xuddi shunday ijtimoiy loyihalarni amalga oshiradi. Masalan, katolik va pravoslav cherkovlari yetim bolalarga yordam, qariyalar uchun boshpana kabi loyihalarni qo'llab-quvvatlaydi.

Bu loyihalar jamiyatda ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashga, turli konfessiyalar o'rtasida o'zaro hurmat va hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

8. Diniy turizm va uning rivojlanishi

O'zbekiston boy diniy merosga ega bo'lib, bu ziyorat turizmini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlardagi tarixiy masjidlar,

maqbaralar va madrasalar nafaqat mahalliy, balki xorijiy ziyoratchilarni ham jalb qiladi. Hukumat "Ziyorat turizmi" dasturini ishlab chiqib, bu yoʻnalishda infratuzilmani rivojlantirish, xizmatlar sifatini oshirish boʻyicha chora-tadbirlar koʻrmoqda.

Diniy turizmning rivojlanishi iqtisodiy jihatdan ham foydali boʻlib, mahalliy aholi uchun yangi ish oʻrinlari yaratadi, madaniy almashinuvni kuchaytiradi va Oʻzbekistonning xalqaro imijini yaxshilaydi.

9. Xalqaro hamkorlik va tajriba almashinuvi

Oʻzbekiston diniy sohada xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga alohida eʼtibor qaratadi. Mamlakat turli xalqaro konferensiyalar, forumlar va seminarlar orqali boshqa davlatlar bilan tajriba almashadi. Masalan, Toshkentda oʻtkazilgan "Diniy bagʻrikenglik – tinchlik va barqarorlik garovi" forumi xalqaro miqyosda eʼtirof etildi.

Bunday tadbirlar orqali Oʻzbekiston diniy sohadagi yutuqlari bilan oʻrtoqlashadi, boshqa davlatlarning tajribasini oʻrganadi va global miqyosda diniy bagʻrikenglikni targʻib qiladi.

Xulosa: Oʻzbekiston Respublikasida din va dunyoviylik masalasi jamiyat hayotining eng muhim yoʻnalishlaridan biridir. Din va davlatning ajratilganligi prinsipiga asoslangan siyosat, bir tomondan, diniy erkinlikni taʼminlasa, ikkinchi tomondan, diniy ekstremizmga qarshi samarali kurashishga imkon yaratmoqda.

Jamiyatda diniy bagʻrikenglikni saqlash, barcha din vakillariga teng huquqlar yaratish, yoshlarni sogʻlom eʼtiqod ruhida tarbiyalash, diniy tashkilotlar faoliyatini huquqiy asosda yoʻlga qoʻyish — bularning barchasi Oʻzbekistonning barqaror va maʼnaviy yuksalishga yoʻnaltirilgan siyosatini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (1992). Oʻzbekiston Respublikasi Oliy majlisi.
2. Davlat va din: qonunchilik va amaliyot. (2020). Toshkent: Oʻzbekiston Respublikasi Adliya vazirligi nashriyoti.
3. Usmonov, M. (2018). Oʻzbekistonda diniy bagʻrikenglik va radikalizmga qarshi kurash. Toshkent: Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi nashriyoti.

4. Mahmudov, T. (2019). O‘zbekiston Respublikasida diniy erkinlik va davlatning diniy faoliyatga aralashmasligi. "O‘zbekiston huquqi" jurnali, 3(35), 45-58.
5. Karimov, I. A. (1997). O‘zbekistonning mustaqilligi va diniy qadriyatlar. Toshkent: Ma'naviyat va ma'rifat nashriyoti.
6. G‘afforov, S. (2017). O‘zbekistonning diniy va siyosiy tarixida davlat va dinning aloqasi. "O‘zbekiston tarixi" jurnali, 12(74), 72-81.
7. Islam, B. (2021). Din va dunyoqarash: O‘zgarishlar va muammolar. Toshkent: Jamiyat nashriyoti.
8. Qodirov, B. O‘zbekistonda diniy bag‘rikenglik asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2020.
9. O‘zbekiston musulmonlari idorasi rasmiy veb-sayti – www.muslim.uz.
10. Islom sivilizatsiyasi markazi – Rasmiy axborot portali: www.islamcivilization.uz.
11. Abduqodirov, R. O‘zbekistonda diniy-ma’rifiy hayot: tarix va zamonaviylik. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.
12. Ziyorat turizmi konsepsiyasi – O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi ma’lumotlari, www.uzbektourism.uz.
13. Hasanov, Z. Dunyo dinlari va konfessiyalararo munosabatlar. – Toshkent: TDSHU, 2019.
14. BMT va O‘zbekiston o‘rtasidagi hamkorlik doirasida diniy bag‘rikenglikni ta'minlash choralari – www.un.uz.